

a že se o tom píše jinde. Domnívám se, že to není vhodný přístup v jinak zdařilé publikaci a že by mělo být vytyčeno čtyř období lépe vyargumentováno.

A závěrečná poznámka se netýká obsahu, nýbrž formy: není mi jasné, proč první svazek čítá 900 stran a je doslova neúnosný, zatímco druhý jen 500 stran. Je sice pravda, že první zahrnuje první dvě období do roku 1929, tedy 75 hesel, zatímco druhý svazek dvě následující období s 31 hesly. Ovšem vzhledem k tomu, že jeden díl je bez druhého neprodejný,

mělo se spíše přikročit k řešení praktickému než elegantnímu, tedy upřednostnit vyváženost rozsahu nad kompozicí. Ale to je vskutku jen drobnost, která nemůže snížit celkově vysoký kredit zcela nepřehledného slovníkového díla.

doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.
Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky
erik.gilk@upol.cz
 <https://orcid.org/0000-0003-0208-6138>

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

MOHLY BY TO BÝT DĚJINY ČESKÉHO BAROKNÍHO DIVADLA

JAKUBCOVÁ, Alena – LUKÁŠ, Miroslav (eds.). *Betrug der Allamoda in Prag 1660 / Podvod Allamody v Praze 1660*. Praha: Nakladatelství Karolinum – Institut umění – Divadelní ústav, 2023. 576 s. ISBN 978-80-246-5696-0.

V druhé polovině roku 1660 se v Martinském paláci na pražských Hradčanech – patrně ve spodním sále severního křídla – odehrála dvě představení alegorické komedie *Betrug der Allamoda* (Podvod Allamody). Velkolepou podívanou uspořádal jako poctu nejvyššímu purkrabí Království českého Bernardu Ignáci z Martinic jeho zeť Jan František Bruntálský z Vrbna. Soukromé představení se odehrálo v sídle purkrabího za přítomnosti vybraných hostů z řad šlechty a duchovenstva. Výjimečnost události si uvědomovali už tehdy. Jednak představení z 30. září 1660 znovu opakovali 25. listopadu, jednak uvedení doprovodili tištěným

vydáním periochy (podrobného programu), celého německého textu hry Costanza Arzonniho, a dokonce i sedmi grafických listů s proměnami scény Fabiána Václava Harovníka. Divadelní událost je jedinečná dodnes: je to první divadelní představení v českých zemích, ke kterému se dochovaly tak podrobné materiály.

Dlouho byly materiály k uvedení *Betrug der Allamoda* pokládány za nadobro ztracené. Autorům podílejícím se na recenzované knize se ovšem podařilo starých tisků dopátrat a dokonce objevili i rukopisné materiály, které významně doplňují písemnou pozůstalost kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu

(denní zápisy a korespondenci). Díky tomu vznikla materiálová základna zcela bezprecedentní. To je výchozí situace pro tuto mimořádnou publikaci. Rozměrná a rozsáhlá kniha obsahuje diplomatické vydání německého textu hry s českým překladem, znamenité reprodukce obrazového materiálu, pramennou přílohu a pak především devět odborných studií, které se věnují jednotlivým zúčastněným disciplínám (teatrologie, historie, dějiny umění, knižní kultura, historická architektura). Pokud jde o poznání okolností jedinečné divadelní události z podzimu 1660, skoro všechno tu je, snad až na dramaturgickou studii. (Bohužel studie Aleny Jakubcové ml. „Burlachin v Zrcadle: „Jsem to já, nebo to nejsem já?“ Arzonniho *Betrug der Allamoda* (1660) a možnosti a meze „veselého hosta““ tuto službu neplní. Není zde žádné povědomí o raně novověkém dramatu, autorka sice odkazuje k Harlekýnovi a dalším dobovým postavám, ale bez jakýchkoliv nuancí či odkazů na existující literaturu. Rozbor textu se soustředí převážně na charaktery postav, jako by alegorické figury byly lidmi s psychologii.) Jednotlivé studie jsou přínosné, originální a v souhře dokážou upozornit na jedinečné spojitosti v kulturním, politickém a uměleckém životě českých zemí v 2. polovině 17. století. Mohly by to být dějiny českého barokního divadla – kdyby ovšem kniha byla koncipována trochu jinak.

Z jistého úhlu pohledu tu vlastně vznikly publikace dvě: německá a česká (v tomto pořadí). První část svazku zabírá studie v němčině (9–207), druhou pak stejné studie v češtině (209–383). Třetí část (385–529) obsahuje zrcadlovou edici a překlad textu *Betrug der Allamoda*. Předpokládám, že čtenář bude číst jen jednu jazykovou mutaci, protože kniha se jeví jako naprosto bilingvní. Otázkou tedy je, jestli neměla vzniknout dvě různá vydání, jako tomu bylo u slovníku *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století* (Jakubcová 2007) a jeho německé

edice (Jakubcová – Pernerstorfer 2013). Pomohlo by to nejen čtenáři, ale i redaktorům. V současném stavu totiž oba bilingvní redaktori na přítomnost němčiny hřeší: nejen prameny, ale i některé údaje a poznámky jsou k dispozici pouze německy. K tomu bych doplnil i přežívající nešvar uzavřených odborných společností, které vycházejí z úzu, že z němčiny, italštiny a latiny není potřeba překládat. Rád bych zdůraznil, že překlad není jen mechanická záležitost, ale především umožňuje čtenáři účast na diskusi a nabízí možnost nuancovaného vhledu do autorova sdělení. Pokud překlad chybí, českému čtenáři zůstává přístupný jen zlomek zamýšleného sdělení, jako např. v této větě (z jinak znamenité studie Petra Matí):

„Kardinál Harrach skutečně v listopadu referoval, že chování manželky nejvyššího purkrabí těhotenství neodpovídá, a začátkem prosince opět, že nejstarší dcera nejvyššího purkrabí, *wirdt der burgräfin allem ansehen nach mitt ihrem niderkhommen noch vorkommen*“ (333).

Poznámkový aparát a pramenné zdroje texty češtinou jen uvádí („Kardinál Harrach registroval znepokojení Maxmiliána Valentina, když první manželka nejvyššího purkrabí ulehla na smrtelné lože“, text dopisu následuje německy, s. 332 pozn. 171). Podobné by se dalo říci i o terminologii jednotlivých disciplín, jak dosvědčí např. tento popis reprodukováných grafických listů Harovníkovy scénografie ze studie Jany Zapletalové a Miroslava Kindla:

„Portálové okno jeviště rámuje edikula tvořená z každé strany sloupem a polosloupem s bohatě zdobenými akantovými hlavicemi s volutami, vegetabilními festony a vejcovcem. Okolo entazovaných dřívků polosloupů, které jsou v dolní třetině zdobený naznačeným tordováním, se ovijí drapérie. Sloupy nesou architráv s akantovým vlysem, na který dosedá fronton s horní konzolovou římsou“ (275).

Tento vysoce odborný přístup, předpokládající, že čtenář bude jazykově i terminologicky vybaven v zúčastněných oborech, kontrastuje s pojetím překladu hry samotné. Už Vít Vlhas ve své krátké předmluvě přistupuje ke hře omluvně – význam *Podvodu Allamody* není dán „literárními kvalitami samotného kusu, který není bez půvabu“ (211). Podobně zahlíží vý postoj proti kusu samotnému jako by přejali i ostatní. Český překlad dělá hře medvědí službu: snaží se dostat formalistním požadavkům (kde je v němčině rým, nechť je i v češtině, alespoň trochu), ale naprosto se mýjí s estetikou hry a jejího dramatického děje. V honbě za rýmem je překlad ochoten zcela zastřít význam i opustit styl. Mýtický antický básník Arión se zjeví v prvním obraze na hřbetě delfína – tedy na létacím stroji – a přednese verše:

„Co láska je a umí,
o milování ve světle světa
odteď každý ví.
Všechny věci natotata
láskou zahoří,
miluji ryby ve vodě, vlny na moři.“ (403)

Význam je ale prostě: „Co je láska a co dokáže, o milování na světě dnes každý ví. Není věci na zemi, která by lásky byla prázdná. Já miluji i ryby ve vodě i vlny na moři.“ Všechno ostatní v překladu jsou posuny, o nichž se domnívám, že se dějí proti vkusu i významu. Jen kvůli nedokonalému rýmu a podbíživému vtipu – té Skylle a Charybdě českého překladu starých her. Takto zní protagonista hry *Přepych* (Pracht):

„Přepych. [...] Hin sa ještě ukáže, co Přepych na truc dokáže za přepychový kousek.“ (409)

Jeho komický sluha s jeho prohrou v karbanu soucítí. Zatímco ale v němčině radí, jaké karty má správně táhnout, v češtině je – rým:

„Rozmar. To je zlá ztráta, milostpane. Nebude to jejich záhuba? Dvojice neposune zpět ani dál, sedmičkou umí násobit král.“ (407)

Alegorická postava Úspory o Přepychovi dále ve hře konstatuje, že „je s ním konec; co je platný mrtvému zimník“ (479). A podobně. Výsledek je tedy nešťastný. Zatímco odborné studie předpokládají čtenáře jazykově i terminologicky vybaveného, překlad hru naopak shazuje. Tím se vzdaluje jak jejímu smyslu, tak estetice.

Kniha naprosto nepochybně přináší jedinečné poznání a unikátní materiál. A přesto si kladu otázku, pro koho byla psána a vydána? Moje hypotéza je, že ji autoři bezděky napsali pro sebe a pro svůj nejbližší odborný okruh. A to je velká škoda. Jednotlivé kapitoly jsou vesměs obsahově znamenité. Vzájemně na sebe odkazují, ale navzájem se nečtou a neposlouchají. Neustále se opakují stejné poznatky, a zároveň jsou pokaždé uvedeny s různou mírou přesnosti: synopse děje hry se jen v českém textu vyskytuje asi pětkrát, v pasážích o dochovaných verzích se jednotliví autoři ve sdělení liší, což je nanejvýš matoucí. Čtenář si pak láme hlavu, jestli se v odlišnostech skrývá nějaké hlubší sdělení. Stejný člověk je uváděn pod dvěma verzemi jména: v jedné studii jako Jaroslav z Martinic, v následující jako Jaroslav Bořita z Martinic. Ano, je to tatáž osoba, jen autoři se vzájemně neposlouchají. Výsledkem je kniha, která sice nabízí bohatství faktů, ale čtenáři neposkytuje pevnější vedení a oporu v orientaci ve složitém světě 17. století.

Kniha mě tedy zanechala ve velkých rozpacích. Když už autoři provedli tak důkladný výzkum, je vlastně snadné takové krásné dějiny divadla psát. Na jednu stranu jsou tu úžasné a jedinečné poznatky – od studie Petra Mati o Bernardu Ignáci z Martinic, která si v ničem nezádá se samostatnou monografií, přes kapitoly o malíři Fabiánu Václavu Harovníkovi autorek Venduly Prostředníkové a Jany

Zapletalové, až po studii Miroslava Lukáše o šlechtickém divadle nebo stať o kulturním transferu z Itálie do Čech v polovině 17. století od Andrey Sommer-Mathis a Petra Mati. Na druhou stranu je mnohem těžší mít tu trpělivost, uvádět čtenáře do kontextu a nespolehat se na to, že bude mít srovnatelné vědomosti a stejný přehled v pramenné základně jako autoři, takže se v přehrášl údajů a faktů zorientuje. Tady zdůrazňuji: nejde o stránku odbornou. O erudici autorů není pochyb. Jde o stránku stylistickou, formulační a vůbec otázkou, komu a k čemu taková kniha slouží a jak se bude číst.

Mohly by to být dějiny českého barokního divadla, jedinečně nahlížené v mezioborových úhlech a usazené do složitého nadnárodního kontextu kultury, společnosti a politiky střední Evropy po třicetileté válce a českých zemí v době pobělohorské. Dvojí uvedení alegorické komedie *Betrug der Allamoda* na podzim roku 1660 není jen nahodilá divadelní

událost, ale lze ho postavit metodologicky jako středobod nových dějin českého barokního divadla. Všechny ingredience k tomu v knize jsou. Jen by bylo potřeba ji jinak postavit.

Bibliografie

- JAKUBCOVÁ, Alena a kolektiv (eds.). 2007. *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století: Osobnosti a díla*. Praha: Divadelní ústav – Academia, 2007.
- JAKUBCOVÁ, Alena – PERNERSTORFER, Matthias J. (eds.). 2013. *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien. Von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Ein Lexikon*. Wien: Verlag des Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2013.

prof. doc. Mgr. Pavel Drábek, Ph.D.
emeritní profesor divadla při
Univerzitě v Hullu ve Velké Británii
paveldrabek024@gmail.com
p. drabek@hull.ac.uk
 <https://orcid.org/0000-0001-8470-722X>

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

EMOCIONÁLNĚ LADĚNÝ KRONIKÁŘ. ZÁPISNÍK JONASE MEKASE Z ŠEDESÁTÝCH LET

MEKAS, Jonas. *Zápisník z šedesátých let. Texty 1954–2010*. Přeložili Andrea Průchová Hružová a Jan Suk. Praha: ArtMap, 2024. 376 s. ISBN 978-80-908560-6-6.

V nakladatelství ArtMap, které se dlouhodobě zaměřuje na překlady

zahraničních uměleckých publikací i na tuzemskou knižní tvorbu, vyšel roku